

קור דמי הנרצה

מאת דב סרן

(מביי סיפורו של ש"י עגנון "אבי השור")

דבר? חדר השור וגתה זה גועה זה פועה, ואין זה מכיר לשוננו של זה, כמשל שמושלים בירושלים, חודר ארוכה לשוננו, ומזה לא יתגה בגרונו. חנה ולחש אבי השור, מה אתה מבקש בני? גשתה השור לפניו ורמז לו בלשוננו מה שאין פיו יכול להגיד. כינס אבי השור כלל מחשבותיו ותחילת מהרהר וחושבו. מחשבה גורת מחשבה ולבסוף פעמים מדעתו ופעמים שלא מדעתו. מגיעים אלמה, הגיע אבי השור לסוף דעתו של השור ואמר לו, שמה מקום נאה ממערה זו מצאת לי בני ואתה מבקש להתחבאני שם נענה לו. השור בקרניו ופשוט את ראשו. וידע אבי השור שהשור פושט עצמו לפניו כדי שירכב עליו ויביאנו למקום אשר להחביא עצמו מפני חרב האויב (עמי שלי).

ההקבלה בין הקטע הזה שבתחילת הסיפור לבין הקטע מסופו, מעלה בבירור את הניגוד החד שבין לשון השור המתאמצת לדבר ואינה יכולה וממילא אין כוונת געית מובנת, ובין קרן השור המיבבת מאליה ולא בלבד כוונת יבבתה אלא לשון יבבתה מובנת ומפורשת. אבל דין שלא להתעלם מפרט מועט, כי גם בקטע שבתחילה לא געית השור אלא נענוע קרניו מסביר לו לבעליו את הפעול של השור וכוונתו, ונמצא נענוע הקרניים כמותו כדיבור הלשון. הן הקרניים שעמדו לו לבעליו, כששורו הביאו לשה המלחמה

ראה הוקן את בעלי המלחמה ונשמטה נפשו ממנו. הביט עליו השור כאובה שמבטי באוהבו וקשקש לו בלשונו. אם אנו מתדגמים את הדבר לשון בני אדם כך תרגומה נפשי החתך ארוני אם לא לטובתך אני מתכוין, ומיד התחיל השור מנבא בקרניו והיה מנבא והולך עד שהרג כמה אויבים. — ראה הוקן כל שעשה השור באויבים. חזרה נשמתו. (שם)

גם עתה לשוננו של השור כוונתה מסתברת בדיוק מהסבר-עקיפים. אבל קרניו של השור מעשה מתבררים ברווחה מגילוי-מישרים, שהיא שהצילת אותו וכן ראת כל יושבי העיר, עד שיעיטו לו לשור חבילות של הוסיס והכו לפניו בחלילים והיו מרקדים ושרים לפניו. וקראו לשכונתה על שמו ושם בעליו אברהם-שור. לאמרו, שמהלך הסיפור מרגילנו לראות עיקרו של השור בקרניו, והוא אף מכין אותו לכך, שלאחר שיערים עליו אותו שכן רע וישטנו ויאכיל בו אורחיו, ולא ישתיר אל קרניו, שאינן בגוד אכילה, ה'הן שיעשו, לאחר מותו את שלא עשתה לשוננו בתינו, ולא עוד הדיבור המפורש שיצא מלפניהן יכריו על הפשע שפשעו בו.

ב

ארבע נפשות אדם בסיפור המעשה — שניים גויים הם הוקן ושכנו הרע, ושניים יהודים, הם שכנו היהודי ודוכ סוסטוס הסופר, ונוספת עליהם נפש המספר הפותח בלשון אני «אם אתם רוצים אספר לכם» שאינו חוזר אליו, שכן הוא ממשיך בלשון אנהנו, שהוא משלבו שלוש פעמים במהלך הסיפור, בשלוש תחנות העלילה. ראשית, בתחילת הסיפור, כשאנו רואים אותו זקן שבהמלת שורו אינו חסר כלום «ההלאוי שלא יחסר אף לנו לא בעולם הזה לא לעולם הבא». שנית, כשאנו רואים את אנשי העיר, השמחים בישועה שעשה להם השור «ההלאוי ואף אנו נשמח בקרוב כשיתן הקדוש ברוך הוא את אויבינו בידיו». שלישית, כשהוקן מסתבר לו, ששכנו שחש לשורו, ושואל לדעתו של דוכסוסטוס, והוא נענה הן «ההלאוי ואנו וכל ישראל גנכה במתרה בקרוב ליהנות מבשרו של שור הבר בסעודה הגדולה, שעלחיד הקדוש ברוך הוא לעשות ליראיו, כשם שניחנו אותם הודים מבשרו של השור». מייבנה סיפור-המעשה הוא, כי שלושת עירובי-האנתנו של המספר ושומעו, הם עירובי-משאלה, והדיבור המתחיל התחור וגשלש «ההלאוי» יוכיח, ולשון משאלה, שהוא לשון תפילה, הוא גם סיומו של הסיפור, והמספר כדרכו בקצת מקומות בולטים במהלך-העלילה, עושה אותו דרך חרוז, «זה מעשה אבי השור ושורו, אשר אכלוהו על בשרו ועל

סיפורו של ש"י עגנון "אבי השור" (נדפס ב"דבר", כ' סיון תש"ה, ומכונס בספרו "עז הגה", מהדורת תשי"ג וכן תש"ח, עמ' של"ו-שמ"ב), הוא מסיפורי האגדה של ירושלים, ששכונה אחת בה קרויה ער-עתה בשם אבר-תור, וסיפור-האגדה בא לפרשו. עיקרו מעשה בזקן, שלא היו לו לא בנים ולא אשה, אבל בית קטן היה לו וכן שדה וכן שור, והוא שהיה מפרנס לו לאותו זקן בכמה וכמה דרכים, בין בימי שלום ושלווה בין בימי חירום ומלחמה. עד שבא שכנו, ששוא אשה על נשיו, ועשה משתה לאהוביו ושחט עדר-שליכבשים ולא הספיק הבשר לאורחיו, ומשפגע באתו שור תפסו ושחטו, והגישו למסובים. למחרת, כשהשכים אברהם-שור, שכך נקרא אותו זקן, ולא נמצא לו שורו, יצא לבקשו וביקשו שלושה ימים, וכשהחזר לביתו, הרי

דרך הילוכו הגיע לתל של אשפה, ראה שתי קרניים מבצצות ועולות מתוך האשפה. הכירן והן קרני שורו, קפץ ועלה לראש התל והתחיל מושך והולך עד שהוציא מתוך האשפה — — — היה זקן בוכה וגועה, אולי ירחם בעל הרחמים יבוא השור להתחזר קרניו לראשו — — — לסוף עמד אבי השור וחזר לביתו והטיל עצמו על משכבו, נתקשרו עיניו בשינה ונתנמנם. בתאוס ננד משנתו ושמע קול יבבה. כך לילה אחד ושני לילות ושלושה לילות עד שבעה לילות (עמי שלי"ט)

הלך הוקן אצל חברו יהודי, וסיפר לו ענין קול היבבה. אמר לו חברו:

לא כשם שאתה תמיה אני תמיה אתה תמיה על אותו קול יבבה, ואין אני תמיה, שלילות אלה לילי סליחות, ואנו תוקעים בשופר. ועל מה אני תמיה, שאתה אמר שבעה לילות, לא פסקה אותה יבבה והרי אין שבעה בלא שבת ובשבת אין תוקעים — (שם)

לאמור, האגדה המגלגלת, כדרכה, במספריה המסייגיים, אם שלוש (הוקן מחפש שורו שלושה ימים) אם שבעה (שבעה לילות הוא שומע בשנתו יבבה), תופסתם כפשוטם, שלושה ממש ושבעה ממש, ואם שבעה לילות ממש, הרי שמינה, ששומע אברהם-שור בחלום וחברו יהודי בעליל, אי אפשר לפרנסה כקול השופר, שיש לילה יתור, הוא ליל שבת, ואי אפשר בו שיבבה, שתהא קול שופר, וממילא מקורה אחר, ולשם בדיקת מקורה, שאפשר הוא חל על שאר ששת לילי שמיעת החלום, שולח אותו חבר את הוקן לחכם ממנו, הוא דוכסוסטוס הסופר מקריית הספר (ואף דוכסוסטוס מין סופר, שפירושו עוד שנכתב כלפי הבר, ושחלף מעובד משני צדדי, וכך לשון חז"ל שבת ע"ה ע"ב, מנחות ל"ב ע"א), ואמנם בבוא לפני הוקן וקרני שורו בידו, הוא מפרנס אותה יבבה על דרך אחר, שכן

נטל קרן שניה נשמע קול יבבה. אמר דוכסוסטוס נטל קרן שניה נשמע קול יבבה, אמר דוכסוסטוס לאברהם-שור, שמעת את היבבה? אמר לו, שמעתי. אמר לו שחטנו שחטנו היא זובבת ומייבבת (עמי שלי"ט)

כך באה חידת היבבה, שנשמעה שבעה לילות, על פתרונה: כשם שהקרניים הגדועות השמיעו יבבה, שהיא אמירה שמשמעותה עמה, כשדוכסוסטוס נטל בידו את הקרניים כך השמיעוה כל אותם הלילות בלא שאדם נטלן, לאמור, שיבבתן נשמעת מאליה. ענין זה, שהוא כמוקדו של סיפור-המעשה, בולט ונבלט דווקא מתוך כך, שהמספר, המסיים סיפורו בזיכורו של השור המתה, פתחו באילמותו של השור החי, וכן בבואו לספר על הימים, שבהם באו אויבים לעיר ונתחבא הוקן במערה

ובא השור ועמד על פתחה של המערה והקיש בלשוננו, שלח אבי השור את ידו מן המערה והחליקו על קרניו ולחש ואמר, שתוק בני שתוק, שאם ישמעו האויבים, יבואו להרגנו. געה השור וזא זי. אמר לו אבי השור טבקש אתה לומר לי

לשוננו וסגנונו העבריים, בלי זהב טוב זה, לשון עגנון, שראשיתה ב"עגונות" ובאותו "עקוב ומישור" — ראשית חכמה עתיקה של סופר חכם צעיר, שקפל חת עטו המופלא את כל הלשונות של ארץ ישראל והגלויות לכל תקופותיה, יצק מהן מטבע לשון יחיד במינו, והוציא לה מוגיטין: גולה נעה וגאה מכאן, וירושלים של זהב מכאן.

באותם הימים היו הכל משיחין בספרו הדגול של ש"י עגנון, "תמול שלשום", וכאשר נפגשו תובבי עגנון בבית או ברחוב, היו שואלים זה את זה הכבר קראת "תמול שלשום", מה דעתך על יצחק וסניג, על ר' פייש ור' גרונום; ובעקף היו דורשים במעשה הכלב בלק, שהיה כפרשה סתומה בעיני הקוראים; שעגנון אף על פי שהוא מספר ספורים פשוטים, הפשט שלו אומר דרשני, ורבים מבני הדור הישן שגדלו על ברכי החלכה והאגדה, לבם נוטה למופלא, וש"י עגנון בהרבה מקומות מין מדרש-פליאה הוא ומפליא לעשות.

ולא יעצירות אחרונות משכחות את הראשונות, והכל מניחים את ספריו הישנים ועוסקים רק בחדשים, וישן מפני חדש מוציאים, חלילה! אלא אחרון אחרון חביב, ודבר בעתו, המחשבה אתה הישן הוא שושבין לחדש, מסייע לו, מחזקו ומשביחו, וממשש לו יסוד שחבנין כולו עומד עליו, וקילוס גוי הוא לאילן הגאה ששרשי מרובים וצמרת שלו בשמים, כמאמר אבן עזרא: "אמיר בושם אשר רוח גניפתו לכל רוח", היו קוראים בספר החדש "תמול שלשום" ומקלטים אומרים: לא בא כבושם הזה גם על הרי הבשמים של בשם זה! ונעלם מהם שגם תמול שלשום, עם שקראו "הכנסת כלה", אורח נטה ללון, "הנדה" ועוד, אמרו כדברים האלה ממש.

ברם ניתנה האמת להאמר שענין כלב חצות הוא קצת חוץ לשיטה של עגנון, ומסעם זה רבה הפלאה ועמקה ההקשבה בלב קורא עגנון. ע"כ נתרבו הפירושים והניחושים והדרושים על בלק המתנבה במחנה, והכל רצו לרדת לסוף דעתה של ברייה זו שאין בה דעה. והיו משערים השערות מאה שערים. שכן "ברית כרית" לאמת שכל מבקשה מבקשים את כל האמת כולה. כך בלק מאחר שנתן לבו על האמת לא נסתפק במקצתה וביקש לדעת את כל האמת כולה. וכשם שהוא קרא "הב הן", זה לי פירושים של דברים... כך הקוראים, להתבדיל, בקשו לדעת את כל האמת כולה, ומפני שרווחה הדעה כי בלק באמת משל הוא, היו הכל מחפשים את הנמשל. שבני אדם סקרנים הם מטבעם ותאבים לדעת אותם דברים שאינם מתקבלים על הדעת, ואין דעתם נחה עד שידעו שהם יודעים.

אף כותב הטורים האלה נדרש כמה פעמים לדרוש במעשה משונה זה, ואמר מה שאמר וידע שלא אמר כלום. והנה נדמין לאכסניה זו שבתלפיות, אמר אל לבו בלשון האזרחות של הרשב"ג: הגה כאן מספר החושיות, מתוקות לפיות, ומצייב לתלפיות, ומגיד האור תחת — אשאלה מפיו מענה לשון האותה פרשה שלא נתפרשה לי, והיא כיצאת חוץ לשיטה: ילמדנו רבנו למה נתכוון בכלב בלק ולמה ירמוז מליו, האם באמת משל הוא — — — ויחי טרם כילה אותו שואל לדבר את דברו, ועגנון ענה ואמר: "כך היה!"

נסתתמו טענתיו של אותו אדם, כמי שפתרו לו חידה קשה, והסתום נפתור לו בבת אחת במלה שאין אחריה כלום: אלא כעבור רגע נראה לו הפתרון גופו כחידה: כך היה — — — ולא ידע "כך" זה כיצד הוא היה, ונזכר בתשובה הידועה של כח החסידים: "הלא רואה אתה... רק לאחר זמן נראתה לו התשובה כודאי גדולה, וממנה פתחה פלאים לסוד יצירתו של עגנון כולו. שכן מעיד עגנון על עצמו שאינו כותב אלא מה שעניו רואתו; ואכן צריכה ראייתו באספקלרייה המצווח צחת שלו להיות גם ראייה שלנו, ואמנתו — אמנתנו, ורק בדרך זו נגיע אליו, בחינת "ואהיה אצלן אמון" — אמן, וכן יהי רצון.

עגנון דבר אמנם נבחת, אבל יו הוא יודע זאת נראתה לו גם בעצם יכלתו להבין במראה עם מעינו, כסבור הוא, אמר ויל ימים נחבא אל הכלים, וכן שזה החילו לעשות, ואין ז ברזי דרוין אלה למן הדיון הזמנתה הידין שהמחנה רבים ציה אינם מתוקנים לגדולות, אף על פי שהזמן הפריך דעה קיים בה ושווה להם להניחה. אנדרסיה חשבו כך על עוני וכן ינותת היחה גם בין דולים בס. ינותת היחה גם בגנת זגליציה שכחה ברש באגרת אחרי שהמידות האלו בארצנו חלה הם יהודי רוסיה הותם השבתם ויכלתם לפעול גדולות. רי הקוראים והכותבים בצנעא קטן עולה בשמי ארצנו החוטה וטוב לה בעניותה ההגונה. נן נעשה כוכב לכת גדול בשמי ולא באבחה, את הכוכבים הגדרי שהביטו עליו מלמעלה למטה, ו את רום מעלתם מלפנים... וגם להם קילו הך והטוב של ש"י זהל הקילות הנבריים הבאסים של אותו דור.

יה העקוב למישור, שנשלח לו קי כונה שלום ש"י ברלין ע"י ישב בארץ הקדושה, ראה אותו והמגיבה לדאות, את עגנון הצעיר בקשו להראות נשגבות באומנות החוכן לסגנון, ואך הסגנון היה רשימתו "עקוב ומישור", אחרי ו של המחבר הצעיר ולא קבע סופר הותיק המבקר השנון עצה העקב למישור: כי עוב יעזוב את זתה מבאר לא חפר הוא בעצמו, שים כאחד האדם בלשונו, אך

אשון שחפש ש. י. עגנון בספרו "היתה לשוננו הוא ואך לשוננו: ד האדם שהוא סופר חד בדרא, ו כלשונו ישנה: שאף-על-פי כן ו כלשונו בלשון עגנון, ואותה דלה נצמה, כרה אותה בנדיבות רוחו ות, בסגנון עתיק הנוצץ באור קמיע עתיק, שמרסת יפה והוא יד יצא זה עתה מבית היציקה. חצובה מאבני שיש של ספרותנו ינ גורס את המליצה הותיקה, את את המלים הצנועות והמבוישות, ספרים נשכחים, מלים שהעיון ינ השמשות בשעה של שלוש אותן לבין הבריות, כשאמה מורון י קולן". (עגנון).

את מילותי-מרגליתיו מתרזות והבריות התחילו לכתוב ולהשיח מלים יקרות, שקודם לכן לא ולטלטלן ממקומן, שם היו נחבאות קשיבות לעצמן כפנינים בקרקע עשתה טבע שני ללשונה של ארץ הספרותית החדשה! "עיקר הטעם של עגנון טבעי הוא לנפשות של מולדתן. כנסת ישראל בגולה השנים האחרונות עברית כזאת, שהיתה מדברת כך, בלשוננו של מאמרו: ש. י. עגנון, בספרו דמית ת ישראל במדינת ישראל, מדברת עגנון, "שהוא פרי עמל ועיכול (שם) ומי יודע מה היה על

שד לא שנה: קמו

קן - קבר תוע: קא-קרא

חוט פלתישה: קפה לצדה

מתחנן: דוריו: קמו וממו

ליל-השקעה: קל שקמה

קמו: קמו

דוניה - יסוד אפי על דרך שיוורו של הלך יסוד דראמטי על דרך הוא במיוזוג של שני וטיב ודרכו בשירת-העמים את עצמו מעבר לרצה, וסביביו; הקו האחר - חוטה והנאכלת עדי-תומה נון, לעיני המשורר, טבה יסם המשורר אלף כח אימה בעשר תמונות: צלולין איר מו, כלומר: ולה, וענינה קיפוח הקול של, אף היא ענין לגופו, בית הפתיחה הוא עצם שלאחריו הם חיוו של בשלושה גילגולים, שהם על השחיטה והאכילה, קול התלונה וההאשמה, והוא כולו תהיה על לאחר ציחתה, ופתרונן עמיתו בתחומה של שמשו של קול התלונה כפר, ארונו הוקן, ואף של חי הנרצה לאחר העלול להשיבו לאמונה הוא מתנער הימנה, שכן טוף נעשה אפילו הזכר וההאשמה, ושומעיהם ערכין הסבתא שומרת זה שהיה בחינת תהיה זה כאותה וודאות עליונה, מדור לדור, כחמצית

האחת, הברת הגעיה ני: ני בע, ני מע, ני מי, ני מע, ני מו, ני מי, ני מע, (אידיש אמע"נה היא לאדוני כפר גו" ולא צאן (מע"ז) בטגול, קול הצאן, צאן הנה באוני (שמו"א) שלמה מנדקרו (שירי את הכתוב הזה כמוטו צר בו לענין הקריאה צאן קדשים - פנייהם בוננו פה אור ענו, קולם, מה מכל העברים אחרונה פנד הרים גם ועד גולום.

וראי להעיר, כי עצם התליזה (קרימו) כבר מביאה ר' אליהו בחור (בבא דאטינא 1541, בית 531): "זו קאמן גין אנטונא צו מורגנש ברויא / גליין או דער הירט הט אויש גיטריבן / די נאמן זי גאר ויל קעלבער אונ קריא / און איין הערט שוף אונד זיבן / זי טרייבן זי דיין וועק מיט איינר גרושן טויא / גיט איין קלא ווער דא גיבליבן." כלומר: הם באו לצד אנטונא עם השכמה, מיד לאחר שהרועה הוציא למרעה, הם לקחו הרבה עגלים, ופרות וצאן עדר אחד או שבעה, הם דפקים במי גדול, לא נשארה פרסה אחת, ומשה קנאפטיס, שתירגם את הספר ליידיש-האידיא (באוונט איירס, 1962) לא הבחין בדקות הזאת ופסח עליה (עמ' 182) והמירה בתורו טאטולוגי (ק' - פ'), ואין זה שבה לו. ואחרון אחרון, לשון קוקוריקו משמש בסיפור של ר. באשוויטס את שמשמש לשון זו בבלוה שלפניו - כי הנה בסיפורו, ששמו "קוקוריקו" (ר. גאלדנע קייט, 1959, חוב' 35) נאמר, דעם האן, גישט דעם קוקערקו. דער קוקערקו איז אייביק, מיר האבן געקרייעט לאנג פאר אדם הראשון און מיר וועלן געטשישעם קרייען לאנג נאך דעם ווי אלע שוחטים וועלן ליגן קאפויער. כלומר: שוחטין את התרגול, אך

לא את הקוקוריקו: הקוקוריקו הוא נצחה, קראנו הרבה קודם אדם הראשון ונקרא, אם ירצה השם, הרבה לאחר שכל השוחטים יהיו מוטלים ארצה. ובהמשך הדברים נשמע על תרגול של מעלה וקוקוריקו של מעלה, שהתרגול של מטה יונק ממנו את הקוקוריקו של מטה, ועיון שם.

נחזור לענין הסיפור על אבי השור ולענין פרהמו ונראה במסופם מה בין המספר והמשורר - הראשון המחוייב בעיקרה של מסורת האגדה, מכלכל את המוטיב באופן שנושא לו כבית-אחוזת חלק בעל-החיים הנשחט שאין שוחטו יכול לכולו, שחמת קשיתו אינו נאכל והוא משתייר, הלא הוא זוג הקנינים: האחרון שדרך חירות כניו, מכלכל את המוטיב בלא בית-אחוזת כזה; ללמדנו, כי גם בלא אחרית שיוור מגופו של הנצחה, אין זכרו וזכר הפשע שפשעו בו רוצחיו נמחה, ולא עור, הבלדה מבלוטה בבירור, כי כל-התלונה וההאשמה, הלשון, שמשום רכותה נאכלה בחמדה יתירה, כלה ואינו, אך קולה מקיים עצמו גם באפס לשון, והוא דיו בהברה אחת להיותו כנפש הנרצחת כולה התובעת את דינה במשב הרונה, במלמול הנה, בזמזום הנובוב, שכן כוחה של הברה אחת ככוח מצפונו של עולם.

למקורות "הבנסת בלה"

מאת מאיר בופאק

שרות מאמרים גיתחו את ספרו של עגנון "הבנסת בלה". חריש פחותי זה העלה הרבה נקודות אופייניות ביצירה הנ"ל מבחינת הפלאסטיקה, ההומור, תיאור הדמויות על הגלגל והרציני שבהן, הבלוטה אגדות ומוטיבים דרמטי שלובם ביצירה זכור, וכו'. יודעים המבקרים, שהעלילה המרכזית ב"הבנסת בלה" בנויה על סיפור עממי, אך לפני הקורא מתייצבת שאלה, כשמאחוריה שאלות נוספות: מהו הסיפור? מה נמצא בסיפור העממי ומה הוסיף עליו עגנון? מה דחה ומה שינה - ולמה עשה מה שעשה?

ברור, שבלי הכרת המקור לא תהיה הבנת סיפורו של עגנון שלמה. אולי אף ישפוך הסיפור המקורי אור חדש על יצירת מחברנו ואולי יתגלו כל מיני פירושים, שהועלו לשם הסברת "הבנסת בלה", כמופרכים ומקורים.

בין עשרות המאמרים, שקרא כותב המערה האלה על "הבנסת בלה" לא מצא אף רמז שיוכלו לסיפור העממי גופו, עד שנתגלגל לידו ספרון סיפורים חסידיים בשם "שיחות יקרים", שהן לפי דברי מסדרן - "השיחות היקרים והסיפורים המובאים בספר הנוכחי סידרתם בעה"י רובם מפי השמועה ששמעתי מאדמו"ר מוה"ר טובייליב בן אייזיק ז"ל ששמע מרבותיו... המסדר אלימלך זאב שטערן". שנה הדפוס אינה מסומנת בספרון, אך הואיל וזכור בו הרב של מונקן ר' צבי שפירא בתוספת זצ"ל, והרב הזה נפטר בשנת תרע"ד, אפשר רק לקבוע, שהספרון לא הופיע לפני התאריך הזה. לא זכה הספרון לפופולריות רבה, אילו הכירוהו רבים מחוקרי עגנון, לא היו מעלים הרבה מפירושים - ועל כן ירשה להביאו כאן:

"מעשה שסיפר ר' אברהם הגבאי של הרה"ק משיגעו ז"ל ששמע מפיו הקדוש של רבו ז"ל: בימי הרה"ק בעל "אוהב ישראל" ז"ל היה בעיר אפסא איש אחד מחסידיו ושמו ר' איציקל קיינעווער, ודרכו היה לישב יום ולילה בבית המדרש, ללמוד ולהתפלל ולעבוד את השי"ת כדרך חסידים ראשונים, וביתו ריקם באין לחם לאכול, ולו בת שהגיעה לפרקה, פרק בתולה נישאת. ויהי היום אמרה לו אשתו: בעלי, יקירי, עד עתה לא צערתיך והנתתיך בבית המדרש כל ימך ועתה באה העת, עת דודים, להשיא בתנו ואין לאל ידינו על כן תראו לעשות מה כי בדבר זה אין להמתין. ויען לה בעלה: הבה עצה וכדברך אעשה, ותאמר לו: הנה אחא מעשיה רבנו ואלי יקהל כל העולם וגושעים, רעתה גם אתה לפני תבוא, ובודאי תיושע. ויעש כדבריה ויבוא לפני הרה"ק ויציע בקשתו. ויאמר לו: רבו: עשת את אשר אומר לך, ותשאל משכנך מלבושי כבוד קאפטאן וטייליק וספאדיק יפה, ואני אתן לך מעות ותסע לבראד ותלך לאכסניה כבודת ושם תעשה

בחוץ, עליו גדול ויפה עינים, ועתה לדעת קרוב הדבר ויכול לבוא לידי גמר, ואין צריך שידוך יותר טוב ויאמר לו: דבר קודם עמו אם ישר בעיניו להשתדך עמי, וכדבריו עשה, וילך ויבוא, ויתעודו שניהם, ר' איציקל והרב, והבחר נשא הן בעיני ר' איציקל והגבר השידוך, ויעשו תנאים למז"ט, והרב נתן מתנות להכלה (ר' איציקל אמר שהוא ישלח מבייתו מתנות להחתן, ולא עלה על דעת הרב שום דבר, כי ר' איציקל מקיעו היה מפורסם גדול, ויפרדו איש מעל אחיו, ויבוא ר' איציקל לביתו, וינסע לאשתו שעשה שידוך עם הרב מבראד, והבחרו עיניו גדול ויפה עינים, והיה בעיניה כשחוק באמרה: מה תדבר בעלי דברים כאלו, שהרב מבראד השתדך עמך? ויקח מצלחתו התנאים וגם המתנות הראה להכלה, ותאמר: נראה מה יהיה סוף הדבר, ותחז המתנות והתנאים בהארגז ואין המלבושים השאולים החזירה לבעליהם. והרב מבראד הזה לקבל המתנות להחתן ומכתב מול טוב מהכלה כדרך הארץ - ואין קול ואין קשב, וימתין שבע ושבעים ואינו, ובכל זאת לא עלה בדעתו שום דבר באמרו - בודאי הוא טרוד בעסקיו ועיי כן מתאחר מלכתוב, ויכתוב לו מכתב וכה ענינו:

מחאתי הגביר המפורסם ר' יצחק באנקאהל בעיר קיעו, פליאה נשגבה בעיני, שהיות עבר זמן רב מעת שהתקשרתי עם מעלתו בשידוכים ובני היתר, מחכה לקבל המתנות שהבטיח לו, ואף שאני דנו לכך זכות שבודאי אודות טרדת עסקיו לא יוכל לקחת לו פנאי אעפ"כ לכל זמן, ובמוקדם האפשר אבקש ממחאתי היקר להחיות נפשנו במכתבו ואינו שורות מהכלה והמתנות, ואנו דורשים בש' זכר הק...

הנה לר' יצחק הבאנקער מקיעו לא היו לו בנים ולא בנות ל"ע ובעת קבל המכתב מהרב מבראד, וידמה בנפשו, כי בודאי איתו לין או שונא, אשר בקש לצערו, כתב זה המכתב, ולא שת לבו ולא השיב לו, ויהי כי עברו עוד ימים ולא קבל הרב מבראד תשובה, ויפול עליו לבו ויכתוב עוד דברים עוים מהראשונים, וגם לאלה לא שם ר' יצחק לבו להשיב עליהם, כי לא השב שיהיה ממש כהדברים, ויהי כי ארכו הימים ולא קבל הרב מבראד תשובה, ויתעצץ במידעו ובני ביתו מה לעשות, ויאמרו לו שאין לו עצה, כי אם לגסוע לקיעו ושם יתחקק על שורש הדבר, וכדבריהם עשה, ויסע ויבוא לקיעו אל בית הגביר הנ"ל ויתחבל מאד בראתו כי אין זה ר' יצחק אשר השתדך עמו, ויספר לו מהקורות אותו, ויען לו ר' יצחק: הנה אתם שקבלתי ממעלתו שני מכתבים, אבל היות שאין לי בנים ל"ע, דמית' - בודאי איש, אשר רוצה לצערני, כתב לי, וע"כ לא שמתי טעם לחשיבו, ובכל זאת הנני משתתף בצערך ואיני יכול להשיא עצה רק, היות

פלוני משתוקק לעולם הזה! והרי כל גדול אין לו בתקול אלא בעולם הבא!

אמר שלשי:

מספרים: יש ארצות, שאין בהן גלות השכינה, לי אין כלום ויש לי הכול, כי ייסורי ייסורים של אהבה!

אבל הרהורי-לילה שונים ממה שבה של יום: כל דבר מבקש ליעשות קול, להישמע, והיכן ההנה, עדות-השמיעה?

הנה קם אחד מחכמי-הלב, מעשר היסוד יצא, וראה זה פלא, אפילו אמר דבר שבהשאי, קולו חולף ונכנס לכל הלבבות. אילנות מושכים ויוצאים מחוקרע ויונקים משני קצוות - מאוויר של מעלה ומיסוד של מטה. גם אומה, כשאתה יודע להגיע למשתיחה ויסודה; כשאתה יודע להגיע לתחום הנעלם שבה, לשרשיה שאינם עומדים לראייה ואינם נתפסים במחשבה והם חוק התיכללות, מתקשרים בני-אדם רוח ברוח ונעשים אחים אלו לאלו, וגם - יש מלים ישנות וגשונות, מלים פשוטות, ויש בהן היות רבה, כמו לחש הן משכחות דמעות ומחלוקת ומעוררות משיכחה, כאילו החוזר לעם מפתה-הוכרחה.

אשריך, המופלא, אשרי חלקך ואשרי כל החבירים, והם מעטים, המשלבים איש איש כפי כוחו ויכלתו, דורות ואורות אלו באלו!

יוחנן ספריסקי

מעשיה קטנה לבבד בעל-מעשיות גדול

היה דור הפלגה, כת זו לעצמה וכת זו לעצמה, וכל אחת מהן רשומה בגוון משלה, ואפילו מופלג בתכמה, מופלג בכשרונות, בודקים:

מה קשריך?

אם הוא בן כת פלונית, כל השאר מפליגות את דעתו ממנו, אז שנפסל מלכתחילה. אלה אומרים:

הכמה אין בו, ויקנה יש בו!

ואלו:

הכמה אין בו, ילדות יש בו, מעשי-נערות!

קרא אחד מבני החבורה:

חלמתי, שארצנו תהיה ביתו של עולם, והנה יש בה קולי-קולות - אבל בתקול אין בת. היכן השכר והיכן המחור? עולם של התעלמות... די! עייפתי! יש אומרים, שקיבל עליו שתיקה ויש אומרים: הפליג למדינות-הים. אמר שני: